

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Чому в Україні кількість розлучень наздоганяє одруження: BBC NEWS Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/c15zx1d4v2ko>.
2. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6157>.
4. Про медіацію: Закон України від 16.11.2021 № 1875-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1875-20#n27>.
5. Науково-практичний коментар до Закону України «Про медіацію» Київ: Видавництво РАЦІО, 2024, С.100.
6. Directive 2008/52/EC of the European Parliament and of the Council of 21 May 2008 on certain aspects of mediation in civil and commercial matters: Document 32008L0052. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/52/oj/eng>.
7. Подковенко Т.О. Моделі медіації та механізм її здійснення. Актуальні проблеми правознавства. 3 (23)/2020. С. 12-20.
8. Чеховська І.В., Довга М.О. Медіація як альтернативний спосіб вирішення сімейних спорів. Ірпінський юридичний часопис: науковий журнал. 2023. Вип. 3 (12). С. 123-138.
9. Дутко А.О., Нагірняк О. Медіація як спосіб вирішення сімейних спорів. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». Т.7, №1, 2020. С. 148-151.

Вержиковська Ю.І.,

Науковий керівник: Троцюк Н.В., к.ю.н., доц.,

Факультет права та міжнародних відносин,

Державний університет «Київський авіаційний інститут»,

м. Київ

**ЕВОЛЮЦІЯ ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ: ВІД РАДЯНСЬКОГО ФОРМАЛІЗМУ ДО СУЧАСНИХ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ**

Рівноправність в українському суспільстві в умовах воєнного стану є однією з актуальних тем, що вимагає уваги. Адже в реаліях сьогодення багато жінок перебрали на себе набагато більше обов'язків, які до того за стереотипним розподілом покладались на чоловічу частину суспільства, але при цьому питання їх прав, соціальної забезпеченості і гарантії безпеки залишаються незмінними, і в деяких випадках набагато слабші. Актуальність дослідження зумовлена посиленням ролі жінок у суспільно-політичному житті України та необхідністю адаптації національної правової політики до стандартів Європейського Союзу. Адже попри значну кількість нормативно-правових актів в Україні, рівень фактичної гендерної рівності залишається недостатнім.

Метою даного дослідження виступає вивчення розвитку правової політики України у напрямку забезпечення гендерної рівності, а також виявлення ключових викликів, що постають перед її впровадженням на нинішньому етапі.

Слід зазначити, що історичні умови становлення прав жінок у радянську епоху мають складну і багатогранну природу, з ознаками подвійності та суперечливості. На офіційному рівні в законодавчому просторі активно пропагувалася ідея рівності між жінками та чоловіками, проголошувалася теза про гендерну рівноправність як одну з основоположних цінностей соціалістичної епохи. У цьому напрямку створювалися спеціальні нормативно-правові акти, включаючи конституції СРСР і УРСР, які закріплювали рівні права представників обох статей у соціальному, політичному, трудовому та освітньому житті. Жінкам було офіційно надано широкий спектр прав та гарантій, проте, у реальності ця

проголошена рівність здебільшого обмежувалася заявами, не підкріпленими дієвими механізмами забезпечення цих прав. Жінки, хоч і брали активну участь в економічній діяльності поруч із чоловіками, але не мали рівних умов оплати праці й часто стикалися з обмеженим доступом до керівних посад, а відсутність повноцінних можливостей впливати на ухвалення політичних рішень яскраво показували реальність рівності.

У радянський період гендерну рівність не розглядали як важливий напрямок соціальної політики чи науки. Через поверхнєве ставлення до соціальної ролі жінки прогрес у досягненні рівності був уповільнений. Зрушення почалися лише в другій половині 1980-х років завдяки міжнародним ініціативам, зокрема ООН, і глобальним демократичним процесам. Після здобуття незалежності у 1991 році Україна ратифікувала ключові міжнародні документи для боротьби з дискримінацією жінок [1, с. 21] і заявила про наміри дотримуватися міжнародних стандартів.

Одним із ключових етапів було закріплення гендерної рівності на конституційному рівні у 1996 році [2]. Забезпечення рівності поступово переходило від декларацій до реальних правових механізмів, закріплених у основному законодавчому документі країни [1, с. 53]. Вперше були прийняті нормативно-правові акти, які регулювали аспекти гендерної рівності у сфері праці, виборчого процесу, а також захисту від дискримінації та насильства. На основі цих ініціатив держава активізувала створення спеціалізованих органів та програм, орієнтованих на практичну реалізацію принципів рівноправності у всіх сферах суспільного життя: економічній, політичній, культурній і соціальній. Цей процес став відправною точкою для здійснення важливих і складних кроків до формування гендерно чутливої держави, де принципи соціальної справедливості отримали практичне втілення та стали частиною повсякдення.

Одним із перших вагомих досягнень на цьому шляху було прийняття Закону України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків». Саме він закріпив принцип недискримінації за ознакою статі, а також гарантував рівні права у політичній, економічній, соціальній, культурній та інших сферах. Даний нормативно-правовий акт прямо заборонив будь-які форми обмежень чи привілеїв на основі статі та зобов'язав державні установи дотримуватися принципу рівності при формуванні і реалізації політики [3]. Також даним нормативно-правовим актом було передбачено позитивні дії для усунення історичних дисбалансів, наближаючи національне законодавство до європейських стандартів, включно з положеннями CEDAW і Стамбульської конвенції. Таким чином, Закон України «Про забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків» став основою для інтеграції гендерного підходу в усі сфери державного управління та забезпечення прав людини.

Наступним ключовим компонентом державної політики у сфері забезпечення гендерної рівності вважаємо Національний план дій із впровадження Резолюції Ради Безпеки ООН № 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року [4], який спрямований на захист прав жінок, особливо в умовах збройних конфліктів та війни. У цьому документі визначено основні напрями роботи держави щодо залучення жінок до миротворчих процесів, запобігання конфліктам, ухвалення рішень з питань захисту та відновлення після війни. Передбачено комплекс заходів для забезпечення захисту прав жінок і дівчат, які постраждали від насильства, пов'язаного з конфліктом. З огляду на виклики війни, реалізація цього плану є конкретним інструментом з упровадження гендерного підходу в секторі безпеки й оборони, що сприяє посиленню ролі жінок у миротворчій діяльності, захисті прав людини та інтеграції міжнародних політичних норм.

Вважаємо, що важливу роль у забезпеченні гендерної рівності у вище зазначених напрямках відіграє Інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Саме Омбудсмен проводить парламентський контроль за дотриманням прав та свобод громадян і розглядає скарги на випадки гендерної дискримінації, моніторить дотримання принципу рівності у різних сферах, надає рекомендації владі щодо усунення порушень у цьому напрямку, може ініціювати зміни до законодавства та бере на себе зобов'язання виконувати міжнародні зобов'язання, серед яких ті, що пов'язані з ратифікацією міжнародних конвенцій, зокрема Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації відносно жінок CEDAW, Пекінської платформи дій та Стамбульської конвенції.

Попри позитивні зміни у правовій політиці України в сфері забезпечення гендерної рівності, які викладені вище, на нашу думку, в нашій державі залишилось і ряд проблем, які потребують негайного вирішення. Перша стосується реалізації гендерної політики на місцевому рівні. Адже, регіональним органам влади бракує ресурсів і знань для впровадження певних програм, а дієвий контроль за їх виконанням майже відсутній [5, с. 378]. Додатково впливають на цей стан стійкі патріархальні уявлення про ролі жінок і чоловіків, успадковані з радянських часів. Наступною проблемою є відсутність контролю за дотриманням гендерного законодавства та слабка інтеграція гендерних питань в освіту.

Таким чином, можемо зробити висновок, що сучасні виклики, пов'язані з правовим режимом воєнного стану, лише підкреслюють необхідність подальшої адаптації законодавства до європейських стандартів, зокрема через посилення соціального захисту, забезпечення рівного доступу жінок до процесів ухвалення рішень та впровадження гендерно-чутливих підходів у всіх сферах публічної політики.

Перспективи розвитку українського законодавства полягають, насамперед, у його гармонізації з нормами ЄС, створенні ефективних механізмів моніторингу реалізації рівності та формуванні правової культури, в основі якої лежатиме реальне, а не формальне утвердження рівноправності жінок і чоловіків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Світовенко Д. В. *Форми та способи реалізації принципу гендерної рівності за трудовим законодавством України* : дис. ... д-ра філософії : 081 Право. Київ, 2023. 198 с.
2. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 38. Ст. 160.
3. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 р. № 2866-IV. Відомості Верховної Ради України. 2018. № 5. Ст. 35.
4. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1544-р. URL.: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-p#Text>.
5. Грицаї І. О. *Принцип гендерної рівності та механізм його забезпечення: теоретико-правовий аспект* : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01. Дніпро, 2018. 560 с.

Гриценко Ю., Білецький М.
Науковий керівник: Грабчук О.В., к.н.д.у.,
доцент кафедри права та правоохоронної діяльності,
Державний університет «Житомирська політехніка»,
м. Житомир

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС 2.0: ЕРА ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

У сучасному інформаційному суспільстві технологічні процеси дедалі більше інтегрують системи штучного інтелекту (ШІ), що зумовлено не тільки їхньою незамінністю, скільки потребою в оптимізації та автоматизації як професійної діяльності, так і повсякденних завдань. На сьогодні спостерігається значне розширення спектру сервісів ШІ, які частково виконують когнітивні функції людини, а також помітна диверсифікація способів їх застосування. Зокрема, це стосується використання промптів, попереднього налаштування чат-ботів відповідно до специфіки їхнього подальшого використання та інших форм адаптації інтелектуальних систем під конкретні потреби користувачів. Реалії показують, що у різних сферах ШІ трансформує процеси, оптимізує рішення і відкриває нові можливості, зокрема й в юриспруденції, одним із невід'ємних компонентів якої є кримінальний процес. Станом на 2025 рік передові сучасні технології демонструють свою ефективність та результативність в багатьох галузях права, що підкріплюється досвідом високорозвинених країн Європи та Азії, США, Канади, чим і зумовлюється інтерес в огляді зразків практичного використання новітніх прерогатив в контексті українського законодавства.